

BİR KÜLTÜREL MİRAS ÖRNEĞİ: HARPUT (ELAZIĞ)

Sibel Kaygılı, Ercan Aksoy

*Fırat Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Jeoloji Mühendisliği Bölümü, Elazığ, Türkiye
(skaygili@firat.edu.tr)*

ÖZ

Bu çalışmanın konusunu oluşturan Harput, Doğu Anadolu Bölgesi'nde Elazığ ilinin beş km kuzeybatısında yer alır. Urartular tarafından M.Ö. 8. yy da bir kale yerleşimi olarak kurulmuş olan Harput, zamanla batı ve kuzeybatı yönlerinde kalenin dışına genişlemiştir. 20. yüzyılın başlarından itibaren şehirselleşimi önemli ölçüde yitirmiş ve günümüzde Elazığ'ın bir mahallesi haline dönüşmüştür. Çalışmada, Harput çevresindeki arkeolojik, kültürel, jeolojik ve inanç turizmi öğelerinin tanıtımı amaçlanmıştır.

Harput çevresindeki Geç Kretase yaşlı Elazığ Magmatitleri ve Harami Formasyonu temel kayalar oluşturur. Bunları uyumsuzlukla örten ve Harami Formasyonu'ndan türemiş olistolitler içeren Orta Eosen-Oligosen yaşlı Kırkgeçit Formasyonu, Geç Miyosen-Erken Pliyosen yaşlı Karabakır Formasyonu ve Pliyo-Kuvaterner yaşlı Palu Formasyonu ise Senozoyik yaşlı birimlerdir. Üzerinde kalenin de yer aldığı Harami Formasyonu, sahip olduğu yüksek aşınma direncine bağlı olarak Harput çevresindeki önemli yükseltileri oluşturur. Harami Formasyonu'nda gelişen bir heyelanda, yer değiştiren bloklar arasındaki boşluklu yapı Buzluk Mağarası olarak adlandırılmıştır. Heyelanın aktif olması nedeniyle mağarayı gezmek tehlikeli hale gelmiştir.

Kurulduğu dönemden itibaren Urartu, Med, Pers, Roma, Sasani ve Bizans hâkimiyetinde kalan Harput, 1087 yılından itibaren Türk beyliklerince yönetilmiş, 1516 yılından itibaren de Osmanlı idaresinde kalmıştır.

Halk tarafından süt kalesi olarak da adlandırılan Urartu eseri Harput Kalesi, Cimşit Hamamı, Hoca Hamamı, Kale Hamamı ile Ulu Cami, Kurşunlu Cami, Sarahatun Camisi, Meydan Camisi, Alacalı Cami ve Harput Ağa Camisi gibi yapılar arkeolojik olarak önem taşımaktadır. Arap Baba Türbesi, Fatih Ahmet Baba Türbesi, Ankuzu Baba Türbesi, Beşikli Baba Türbesi, Nadir Baba Türbesi, Mansur Baba Türbesi ve Meryem Ana Kilisesi ise inanç turizminin başlıca öğelerini oluşturur. Kürsübaşı Okuma ve Kültür Evi, Şefik Gül Kültür Evi, Valilik Konuk Evi gibi yapılar restore edilmiş eski Harput evleridir. Mineral açısından zengin olan suyun yer yüzüne çıktığı yer Dabakhane olarak adlandırılmış ve bu suyla yıkanmanın ruhsal hastalıkları iyileştirdiğine inanılmıştır.

Tarihi geçmişi yansıtan eserlerin yanı sıra inanç turizmi öğeleri ve çevresindeki jeolojik-jeomorfolojik unsurlar, Harput'un özgün bir kültürel miras olarak ele alınması ve korunması gerekmektedir. Tarihi yapıları gölgeleyen çarpık yapılaşmaların daha fazla artmaması ve bu mirasın gelecek kuşaklara aktarılabilmesi amacıyla gerçekçi planların bir an önce hayata geçirilmesinde yarar vardır.

Anahtar Kelimeler: Elazığ, Harput, Kültürel Miras.

A CULTURAL HERITAGE EXAMPLE: HARPUT (ELAZIĞ, E. TURKEY)

Sibel Kaygılı, Ercan Aksoy

Fırat University, Faculty of Engineering, Department of Geological Engineering, Elazığ, Turkey

(skaygili@firat.edu.tr)

ABSTRACT

Harpur, which constitutes the subject of this work, is located five km northwest of Elazığ city centre in the Eastern Anatolia. It was established as a castle settlement by Urartians in B.C. 8th century; and expanded out of the castle in the west and northwest directions over the time. Since the beginning of the 20th century, the city has lost considerable function and has now become outskirts of Elazığ city. The aim of the study was to introduce the archaeological, cultural, geological and religions tourism subjects around Harpur.

The Elazığ Magmatics and Harami Formation of the Late Cretaceous around Harpur, form the basement rocks. The Middle Eocene-Oligocene Kırkgeçit Formation, which overlies the basement rocks unconformably and contains olistoliths derived from the Harami Formation, Karabakır Formation of Late Miocene-Early Pliocene age and Plio-Quaternary Palu Formation are Cenozoic aged units. The Harami Formation, on which the castle is located, forms important elevations around Harpur due to its high erosional strength. The hollow structure between the displaced blocks of a landslide developed in the Harami Formation is called the Ice Cave. It is dangerous to visit the cave because of the active landscape.

Harpur was founded by Urartu and then dominated by Med, Persian, Roman, Sassanian and Byzantine. Turcoman tribes ruled it since 1087, and the Harpur fortress was conquered in 1516 by Ottoman Empire.

Buildings such as Urartu Harpur Castle, which is also called milk castle by local people, Cimşit Bath, Hoca Bath, Kale Bath and, Ulu Mosque, Kurşunlu Mosque, Sarahatun Mosque, Meydan Mosque, Alacalı Mosque and Harpur Ağa Mosque are of archaeological significance. Arap Baba Tomb, Fatih Ahmet Baba Tomb, Ankuzu Baba Tomb, Beşikli Baba Tomb, Nadir Baba Tomb, Mansur Baba Tomb and Meryem Ana Kilisesi are the main subjects of religions tourism. The Kürsübaşı Reading and Culture House, Şefik Gül Culture House, Governor's Guest House are restored old the Harpur houses. The spring of natural rich mineral water named as Dabakhane and it was believed that washing with this water treats the psychological discomfort.

In addition to the historical buildings, the religious tourism items and the geological-geomorphological elements around it require to be treated as an original cultural heritage and conserved of Harpur. The more realistic plans should be immediately prepared in order to ensure the historical monuments and, to pass on to future generations of this cultural heritage.

Keywords: Cultural Heritage, Harpur, Elazığ.